

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ЗАГРОЗАМ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА MEASURES TO PREVENT THREATS TO THE FINANCIAL SECURITY OF AN ENTERPRISE

У статті досліджено теоретичні підходи до порядку ідентифікації загроз фінансовій безпеці підприємства та визначення способів запобігання ним. Сформульовано авторське визначення економічної категорії «загроза фінансовій безпеці підприємства». Розглянуто підходи до класифікації загроз фінансовій безпеці підприємства. Найбільшу увагу приділено дослідженню загроз залежно від функціонального виду діяльності підприємства, що дає змогу найбільш точно ідентифікувати ймовірні загрози фінансовій безпеці підприємства. Наведено заходи запобігання загрозам фінансовій безпеці за напрямками діяльності підприємства.

Ключові слова: фінансова безпека підприємства, загрози фінансовій безпеці, класифікація загроз, ідентифікація загроз, запобігання загрозам.

В статье исследованы теоретические подходы к порядку идентификации угроз финансовой безопасности предприятия и определения способов их предотвращения. Сформулировано авторское определение экономической категории «угроза финансовой безопасности предприятия». Рассмотрены подходы к классификации угроз финансовой безопасности предприятия. Наибольшее внимание уделено исследованию угроз в зависимости от функциональ-

ного вида деятельности предприятия, что позволяет наиболее точно идентифицировать вероятные угрозы финансовой безопасности предприятия. Приведены меры предотвращения угроз финансовой безопасности по направлениям деятельности предприятия.

Ключевые слова: финансовая безопасность предприятия, угрозы финансовой безопасности, классификация угроз, идентификация угроз, предотвращение угроз.

The article investigates theoretical approaches to the procedure for identifying threats to the financial security of an enterprise and identify ways to prevent them. The author's definition of the economic category "threat of financial security of the enterprise" is formulated. Approaches to classification of threats of financial security of the enterprise are considered. The greatest attention is paid to the investigation of threats, depending on the functional type of activity of the enterprise, which allows to most accurately identify the probable threats to financial security of the enterprise. Measures to prevent financial security threats by the directions of activity of the enterprise are given.

Key words: financial security of the enterprise, threats of financial security, classification of threats, identification of threats, prevention of threats.

УДК 658:[005.922.1:336] (477)

Сілакова Г.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів
Національний університет харчових
технологій

Постановка проблеми. Останнім часом проблеми безпеки набули надзвичайної актуальності, що пов'язано зі зростанням нестабільності та збільшенням числа загроз життєдіяльності підприємств. У таких умовах підприємства потребують удосконалення наявних та розроблення нових підходів до забезпечення фінансової безпеки.

Фінансова безпека підприємства є однією з умов успішного розвитку національної економіки, забезпечення модернізації та підвищення її стійкості під час циклічних коливань і кризових явищ. Функціонування та розвиток підприємства в сучасних економічних умовах неможливі без урахування і нівелювання впливу внутрішніх та зовнішніх загроз його фінансовій безпеці. Врахування сприятливих факторів і нейтралізація негативних забезпечують стійкість довгострокового функціонування підприємства, збільшення його виручки і рентабельності, зростання вартості бізнесу, розвиток інноваційної діяльності, реалізацію ефективних інвестиційних проектів тощо.

Зазначені обставини зумовлюють необхідність систематизації загроз фінансовій безпеці підприємства за основними критеріями та визначення напрямів їх мінімізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основу дослідження проблем забезпечення фінансової безпеки підприємств становлять праці відомих

учених. Так, вагомий внесок у розроблення наукових проблем ідентифікації загроз фінансовій безпеці підприємств та розробленню заходів щодо їх мінімізації або нейтралізації зробили такі вчені, як: О. Барановський, Ю. Біляк, І. Бланк, І. Вознюк, Н. Галайко, К. Горячева, А. Єпіфанов, М. Єрмошенко, Х. Мандзіновська, Н. Микитюк, Л. Могиліна, К. Орехова, О. Орлик, О. Підхромний, О. Пластун, О. Стащук, О. Сусіденко, Х. Цвайг тощо.

Разом із тим, віддаючи належне науковим напрацюванням науковців із даної проблематики, слід зауважити про наявність потреби в її подальшому дослідженні, що зумовлено недостатнім рівнем розроблення теоретичних та практичних аспектів виявлення загроз фінансовій безпеці підприємства та вибором підходів до їх мінімізації та нейтралізації.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація підходів до класифікації видів загроз фінансовій безпеці підприємства, а також визначення напрямів запобігання ним відповідно до визначених класифікаційних ознак.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління фінансовою безпекою підприємства передбачає цілеспрямований вплив на загрози, що виникають у процесі діяльності підприємства та здатні вплинути на його вартість і конкурентоспроможність. Результатом такого впливу повинна

стати нейтралізація та мінімізація загроз фінансовій безпеці підприємства.

Загрози фінансовій безпеці підприємства проявляються як можливі негативні наслідки дії чинників, що формуються у світовій і національній економічних системах. Відповідно, умовою якісного управління фінансовою безпекою підприємства є ідентифікація таких загроз, оцінка можливих наслідків, визначення способів уникнення та нейтралізації збитку від їх негативного впливу.

Дослідження економічної літератури з питань забезпечення фінансової безпеки підприємств показали, що сьогодні відсутній єдиний підхід до визначення сутності поняття «загроза фінансовій безпеці підприємства». На нашу думку, наявні підходи до тлумачення даної категорії доцільно поділити на такі групи:

1) загроза фінансовій безпеці підприємства як сукупність умов і факторів, що перешкоджають реалізації певних інтересів підприємства та призводять до негативних наслідків.

В.В. Орлова під загрозою фінансовій безпеці підприємства пропонує розуміти сукупність умов, процесів, факторів, що перешкоджають реалізації пріоритетних фінансових інтересів підприємства [1, с. 268].

М.М. Єрмошенко та К.С. Горячева вважають, що загрози фінансовій безпеці підприємства – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, що створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства [2, с. 56].

Г.Я. Аніловська та Н.С. Марушко наводять таке визначення: загроза фінансовій безпеці підприємства – це збиток, який визначає ступінь зниження фінансового потенціалу за визначений проміжок часу [3, с. 117];

2) загроза фінансовій безпеці підприємства як явища або дії певних осіб, що здатні призвести до зниження рівня фінансової безпеки підприємства.

Такої точки зору дотримуються О.М. Підхомний, Н.О. Микитюк, І.П. Вознюк [4, с. 120], які під загрозами фінансовій безпеці підприємницької діяльності розуміють потенційні або реальні дії фізичних або юридичних осіб, що порушують стан захищеності суб'єкта підприємницької діяльності і здатні призвести до припинення його діяльності, або до фінансових та інших утрат.

Деяко аналогічне трактування наводять О.А. Кириченко та Ю.Г. Кім [5, с. 14]: загроза фінансовій безпеці підприємства – це зовнішні й внутрішні потенційно можливі або реальні події, процеси, обставини або дії осіб, навмисні або ненавмисні, що призводять до втрати власного капіталу підприємства або виникнення умов його банкрутства.

Х.О. Мандзіновська зазначає, що загроза фінансовій безпеці підприємства – це наявне чи потенційно можливе явище або дія, що створює

небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства та перешкоджає ефективному використанню наявних ресурсів і ринкових можливостей [6, с. 249].

На нашу думку, під загрозами фінансовій безпеці підприємства доцільно розуміти сукупність умов та факторів, які можуть спричинити порушення нормального функціонування підприємства, тобто під їх впливом виникає намір і можливість завдання шкоди фінансовим інтересам підприємства, відбувається порушення його фінансового стану та формуються перешкоди фінансовому розвитку підприємства.

Загрози фінансовим інтересам підприємства характеризуються різноманіттям видів і для найповнішої їх ідентифікації під час побудови системи фінансової безпеки підприємства потребують певної класифікації. В основі будь-якої класифікації загроз фінансовій безпеці підприємства покладено дві ознаки: причини їх виникнення та вплив загроз на параметри економічних систем, що є важливим для аналізу, оцінки, наслідків прояву загроз із метою забезпечення фінансової безпеки, оскільки наслідки реалізації загроз проявляються у формі прямих або непрямих утрат [7, с. 21].

Вчені-економісти мають деяко різні погляди щодо класифікаційних ознак видів загроз фінансовій безпеці підприємства. Так, Г.Я. Аніловська та Н.С. Марушко [3, с. 117] в контексті класифікаційних ознак загроз фінансовій безпеці підприємства виділяють походження загрози, до яких відносять зовнішні й внутрішні, й за сферою управління.

О.М. Підхомний, Н.О. Микитюк та І.П. Вознюк [4, с. 121–122] класифікують загрози фінансовій безпеці підприємства за такими ознаками: 1) за джерелом виникнення: зовнішні і внутрішні; 2) за рівнем тяжкості наслідків: загрози з високою, значною, середньою і низькою тяжкістю наслідків; 3) за рівнем вірогідності загрози: маловірогідні і високівірогідні; 4) за проявом на певному етапі підприємницької діяльності: загрози найвірогідніші і найнебезпечніші на етапі створення фірми й такі, що характерні для її функціонування; 5) за об'єктом посягань: трудові (персонал), матеріальні, фінансові, інформаційні; 6) за суб'єктами загроз: загрози з боку кримінальних структур; загрози з боку недобросовісних конкурентів; загрози з боку контрагентів; загрози з боку власних працівників; 7) за формою збитку: загрози, реалізація яких завдає прямого збитку і загрози, реалізація яких призведе до упущеної вигоди.

Достатньо повну класифікацію загроз фінансовій безпеці сформовано І.О. Бланком [8, с. 54–60], який класифікує загрози за: 1) рівнем фінансової діяльності: за підприємством у цілому, за окремими його підрозділами або інтересами здійснення певних фінансових операцій; 2) функціональним видом фінансової діяльності: загрози,

що притаманні сфері інвестиційної, кредитної, емісійної, інноваційної та інших видів діяльності; 3) об'єктною спрямованістю: загрози фінансовим операціям підприємства, його активам, фінансовій інформації, фінансовим технологіям, фінансовим менеджерам; 4) характером прояву: реальні і потенційні загрози; 5) джерелами виникнення: зовнішні і внутрішні загрози; 6) характером походження: загрози, які генеруються дією об'єктивних факторів і умов і загрози, які генеруються дією суб'єктів фінансових відносин; 7) часовим періодом: поточні і довгострокові загрози; 8) рівнем імовірності реалізації: загрози з низьким, середнім, високим і невизначеним рівнями фінансової безпеки; 9) розміром можливого збитку: загрози з допустимим, критичним і катастрофічним рівнем шкоди; 10) можливістю передбачення: прогнозовані і непрогнозовані.

На нашу думку, сьогодні необхідно приділяти більшу увагу загрозам залежно від функціонального виду діяльності підприємства, оскільки зрушення горизонту діяльності підприємства до певного виду дає змогу найбільш точно та повною мірою ідентифікувати можливі загрози фінансовій безпеці підприємства. До загроз фінансовій безпеці підприємства, що виникають в операційній діяльності підприємства, доцільно віднести: зниження обсягів прибутку та рівня рентабельності; втрату ліквідності і платоспроможності; зниження вхідного грошового потоку; зростання постійних і змінних витрат; зниження рівня операційного важеля; недостатній обсяг оборотного капіталу; високий рівень дебіторської заборгованості; наявність простроченої кредиторської заборгованості тощо.

Серед загроз фінансовій безпеці, що виникають в інвестиційній діяльності підприємства, можна виділити: неоптимальний обсяг необоротних активів; зниження рівня доходності в результаті продажу основних засобів на невигідних умовах; недостатній обсяг інвестиційних ресурсів; неврахування ризиків під час реалізації інвестиційних проєктів; недоотримання дивідендів від фінансових інвестицій тощо.

До загроз фінансовій безпеці, що виникають у фінансовій діяльності підприємства, відносять: недостатні обсяги власного та позикового капіталу підприємства; обтяжливі з погляду перспективного розвитку підприємства дивідендні виплати; значний рівень середньозваженої вартості капіталу (WACC); нераціональне використання резервних фондів; залучення позикового капіталу на невигідних умовах; підвищення відсоткових ставок за кредитними ресурсами тощо.

Неконтрольоване зростання загроз фінансовій безпеці призводить до втрати фінансової стійкості і платоспроможності підприємства. У таких умовах нейтралізація і мінімізація загроз фінансовій без-

пеці підприємства здійснюється в процесі розроблення та реалізації заходів, що здатні запобігти банкрутству підприємства і забезпечити ефективну операційну діяльність.

Виявлення та запобігання загрозам фінансовій безпеці підприємства доцільно здійснювати за такими етапами:

1. Збір вихідної інформації. Основна мета цього етапу полягає у формуванні повної та об'єктивної інформації із різноманітних внутрішніх і зовнішніх джерел щодо загроз та факторів, що спричиняють появу загроз фінансовій безпеці підприємства.

2. Ідентифікація поточних і формування портфелю важливих і значущих загроз фінансовій безпеці підприємства в майбутньому для чіткого визначення можливості чи неможливості управління ними, запобігання чи їх мінімізації. Для визначення ймовірності виникнення загроз фінансовій безпеці підприємства доцільно використовувати такі методи:

а) економіко-статистичні методи, які засновані на математичній теорії ймовірності та дають змогу отримати найбільш чітке кількісне уявлення про ступінь ймовірності виникнення загроз. Проте ці методи можуть бути використані лише за наявності достатньої статистичної інформації;

б) розрахунково-аналітичні методи дають змогу отримати відносно чітке кількісне уявлення про ступінь ймовірності загроз на основі використання внутрішньої інформаційної бази підприємства;

в) аналогові методи визначають ступінь ймовірності загроз за окремими найбільш масовими операціями підприємства;

г) експертні методи застосовуються тільки тоді, якщо на підприємстві відсутні необхідні інформаційні або статистичні дані для здійснення подальших розрахункових порівнянь.

3. Оцінка можливих загроз фінансовій безпеці підприємства з погляду грошового збитку від їхньої дії. Даний етап є найбільш складним, оскільки передбачає прогнозування розміру грошового збитку від різних видів загроз.

4. Установлення допустимих меж заподіяної шкоди, що передбачає визначення критеріїв прийняття рішень та оптимізацію кількості можливих альтернатив.

5. Визначення та вибір найбільш оптимального способу мінімізації та нейтралізації загроз фінансовій безпеці підприємства. Мінімізацію та нейтралізацію загроз фінансовій безпеці підприємства доцільно здійснювати з використанням специфічних способів відповідно до напрямів діяльності підприємства.

Так, до способів мінімізації та нейтралізації загроз фінансовій безпеці, що використовуються в операційній діяльності підприємства, можна віднести: максимізацію виручки за рахунок розширення

продуктових рядів, збільшення присутності на традиційних ринках, освоєння нових ринків; оптимізацію постійних і змінних витрат; оптимізацію податкового навантаження; підтримання достатнього рівня платоспроможності; забезпечення ліквідності; регулювання грошових потоків; регулювання обсягів товарно-матеріальних запасів; забезпечення оптимальної величини операційного важеля; оптимізацію дебіторської заборгованості; регулювання кредиторської заборгованості; моніторинг фінансового стану постачальників і клієнтів; моніторинг показника економічної доданої вартості (EVA).

Зниження загроз фінансовій безпеці підприємства значною мірою може бути досягнуто за рахунок удосконалення фінансових методів оптимізації дебіторської та кредиторської заборгованості. На підприємстві необхідно регулярно проводити моніторинг дебіторської заборгованості для своєчасного вжиття заходів щодо її стягнення. Під час аналізу дебіторської заборгованості підприємства, необхідно формувати картотеку дебіторів, де крім таких показників, як розміри, терміни повернення за окремими боргами, необхідно розрахувати середній термін повернення коштів за всіма дебіторами. У подальшому проводити порівняльний аналіз окремих боргів із середнім показником.

Корисно також проводити поділи всіх дебіторів підприємства на три групи: 1) група дебіторів із термінами погашення нижче середнього показника; 2) група дебіторів із термінами погашення, що приблизно відповідають середньому показнику; 3) група дебіторів із термінами погашення, що перевищують середній показник.

Особливу увагу необхідно приділяти третій групі дебіторів. Відносно таких боржників слід проводити додаткові роботи з установами більш жорстких умов договорів, надання високоліквідних застав тощо. При цьому для першої і другої груп можливо використання політики знижок, комерційних векселів, нових кредитних ліній тощо.

Для ефективного управління кредиторською заборгованістю доцільно впроваджувати такі заходи: 1) здійснювати постійний контроль над правильністю оформлення і складання договорів із контрагентами відповідно до діючого законодавства; контроль термінів оплати договорів та своєчасності здійснення платежів; 2) проводити ранжування контрагентів у реєстрі платежів. Ранжування контрагентів за рівнями дасть змогу істотно оптимізувати витрачання коштів підприємства; 3) здійснювати систематичне управління борговим портфелем підприємства, який включає у себе різні фінансові інструменти, а за рахунок диверсифікації – знижувати ризик втрати фінансової стійкості, тим самим підвищуючи рівень фінансової безпеки підприємства; 4) впровадити систему планування обсягів залучених коштів; 5)

здійснювати постійний моніторинг та аналіз кредиторської заборгованості за часовим діапазоном.

Моніторинг показника EVA дає змогу отримувати необхідну інформацію щодо поточних тенденцій у формуванні результатів діяльності підприємства та їх наслідки для його фінансової безпеки. Визначення показника EVA дає змогу співставляти фінансові результати діяльності підприємства з динамікою вартості власного і позикового капіталу, що залучається. Негативна динаміка показника EVA свідчить про зростання загроз фінансовій безпеці підприємства і вимагає вжиття заходів щодо підвищення рентабельності діяльності та зниження WACC.

Мінімізація та нейтралізація загроз фінансовій безпеці підприємства у сфері інвестиційної діяльності дадуть змогу створити необхідні передумови для формування фінансового потенціалу розвитку підприємства. Серед таких способів можна виділити: реалізацію низькорентабельних необоротних активів; визначення прибутковості інвестиційних проектів; управління інвестиційними ризиками; визначення ставки дисконтування під час інвестиційного проектування; планування довгострокових інвестицій; оптимізацію періодів окупності реалізованих інвестиційних проектів тощо.

До способів мінімізації та нейтралізації загроз фінансовій безпеці підприємства у фінансовій діяльності відносять: оптимізацію структури та обсягу власного капіталу; оптимізацію структури та обсягу позикового капіталу; мінімізацію WACC; формування ефективної дивідендної політики; викуп власних акцій підприємства; розміщення облігаційних позик тощо.

Деякі із зазначених вище способів використовуються під час управління конкретними загрозами загроз фінансовій безпеці підприємства, у тому числі недостатністю обсягів власного і позикового капіталів, високою вартістю кредитних ресурсів тощо. Низка зазначених способів здатна впливати комплексно на загрози фінансовій безпеці підприємства, зокрема регулювання структури капіталу, мінімізацію WACC тощо.

6. Контроль та коригування прийнятих рішень. На даному етапі виявляють певні тенденції небажаного розвитку подій для їх подальшої мінімізації або усунення. Основне завдання зводиться до виключення помилок у процесі прийняття рішень та забезпечення досягнення максимального фінансового результату, що у цілому визначає якісний бік процесу мінімізації загроз фінансовій безпеці підприємства.

Висновки з проведеного дослідження. Процес забезпечення фінансової безпеки підприємства в умовах економічної нестабільності повинен включати в себе комплекс різних заходів, таких як діагностика кризових ситуацій, виявлення зовнішніх і внутрішніх негативних впливів, оцінка ефективності й вартості запланованих заходів щодо

попередження та усунення загроз фінансовій безпеці підприємства, подолання та зниження негативних наслідків у разі їх виникнення. Для цього менеджменту підприємства необхідно використовувати певний набір інструментів, що дає змогу зробити оперативні висновки щодо фінансового стану, ступеня його фінансової стійкості та визначати, наскільки підприємство є фінансово безпечним в поточний момент часу та в майбутньому.

Таким чином, для вирішення питань, пов'язаних з ідентифікацією та прогнозуванням загроз фінансовій безпеці підприємства, вибором найбільш ефективних механізмів їх нейтралізації, на підприємстві повинна бути створена система управління фінансовою безпекою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Орлова В.В. Ідентифікація загроз фінансовій безпеці підприємства. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2011. Вип. 21.13. С. 267–273.
2. Ермошенко М.М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприєм-

ство: наукова монографія; Нац. академія управління. К.: НАУ, 2010. 232 с.

3. Аніловська Г.Я., Марушко Н.С. До питання фінансової безпеки підприємства при залученні капіталу. Науковий вісник НЛТУ України. Серія «Економіка, планування і управління галуззю». 2009. Вип. 19.4. С. 114–122.

4. Типологія загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємницької діяльності / О.М. Підхормий, Н.О. Микитюк, І.П. Вознюк. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2007. № 605. С. 119–123.

5. Кириченко О.А., Кім Ю.Г. Вплив інфляційних процесів на фінансову безпеку підприємства. Економіка та держава. 2009. № 1. С. 13–17.

6. Мандзіновська Х.О. Методичні засади процесу гарантування фінансової безпеки машинобудівного підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2015. Вип. 25.4. С. 248–253.

7. Соколов Ю.А. Финансовая безопасность экономических систем: учебник. М.: Анкил, 2010. 264 с.

8. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия: учебник; 2-е изд., стер. К.: Эльга, 2009. 776 с.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ РЕНТАБЕЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

BASIC PRINCIPLES OF FORMING OF A MECHANISM FOR MANAGEMENT PROFITABILITY OF THE ENTERPRISE

УДК 338.65

Тешева Л.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів та кредиту
Харківський інститут фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету

Титаренко В.В.

магістр
Харківський інститут фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розкрито поняття рентабельності як основного показника фінансової стійкості підприємства. Визначено роль рентабельності в сучасних умовах господарювання. Виокремлено основні шляхи підвищення показників рентабельності. Розроблено механізм ефективності управління рентабельністю підприємства. Запропоновано стратегію управління та моніторингу показників рентабельності на підприємстві.
Ключові слова: рентабельність, фінансовий результат, прибутковість, механізм управління, ліквідність, ефективність діяльності підприємства.

В статье раскрыто понятие рентабельности как основного показателя финансовой устойчивости предприятия. Определена роль рентабельности в современных условиях хозяйствования. Выделены основные факторы повышения показателей рентабельности. Разработан механизм эффек-

тивности управления рентабельностью предприятия. Предложена стратегия управления и мониторинга показателей рентабельности на предприятии.

Ключевые слова: рентабельность, финансовый результат, доходность, механизм управления, ликвидность, эффективность деятельности предприятия.

The article describes the concept of profitability as the main indicator of financial sustainability of the enterprise. The role of the profitability in the modern economic conditions is determined. The basic ways of increase of profitability are revealed. The mechanism of efficiency of management of profitability of the enterprise is developed. The strategy of management and monitoring of profitability indicators at the enterprise is proposed.

Key words: profitability, financial result, profitability, management mechanism, liquidity, efficiency of enterprise activity.

Постановка проблеми. На сучасному етапі переходу до ринкової економіки першочергового значення для підприємств набувають підвищення ефективності виробництва й розроблення вдосконаленого механізму управління ним у цілому. Розвиток досконалих конкурентних відносин між

суб'єктами господарювання вимагає впровадження керованого організаційно-економічного механізму, здатного забезпечити стабільне високорічкове функціонування найважливіших структурних одиниць – підприємств – та посилювати відтворювальні процеси як на локальному,